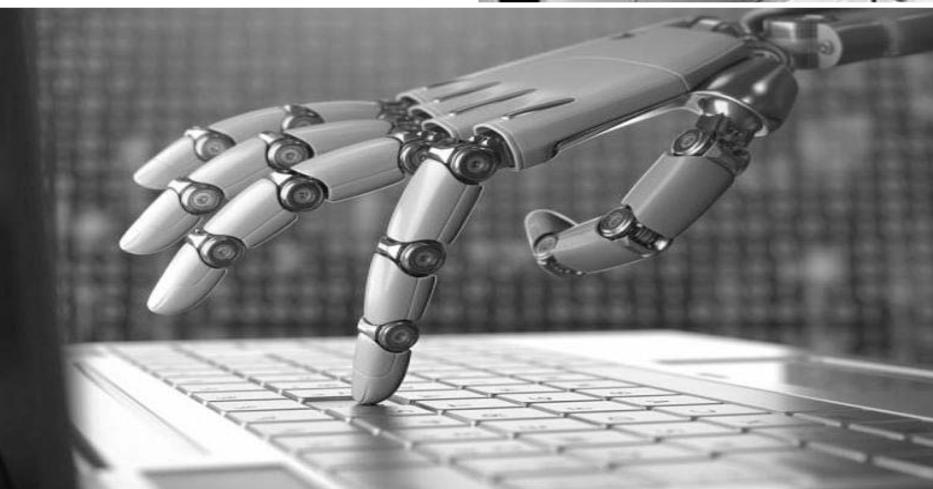
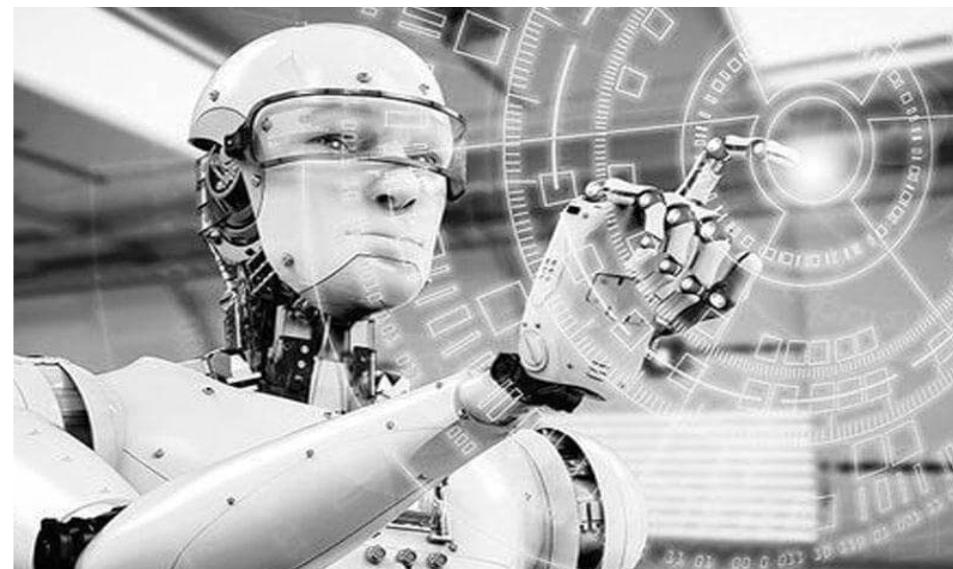

2018-ci ilin mart ayında Texasda keçirilən texnoloji konfransda Tesla və SpaceX-in qurucusu olan Elon Musk dünyaya bir xəbərdarlıq verərək "Sözlərimi qeyd edin" dedi, "Süni intellekt nüvə bombalarından daha təhlükəlidir!". Bəs, süni intellektin hansı mənfi və müsbət tərəfləri var? SiA mövzu ilə bağlı araşdırma aparıb.

Süni intellektin zərərləri

- Avtomatlaşdırma sayesində işsizlik nisbətinin artması
- Artan duygusuzluq
- İnsanlar tənbel olurlar
- İnfomasiya insanlar üçün əlçatan oludur, təşəbbüskarlıq, cəsarət və yaradıcılıq azalır.
- Süni intellekt tərəfindən daha çox işlər idarə olunduqca, insanlar getdikcə daha çox mexaniklaşır.
- Etik və mənəvi itkilər
- Məxfilik pozuntuları
- Deepfake problemi
- Səhv və ya qeyri-dəqiq məlumatların səbəb olduğu alqoritmik meyl
- Sosial-iqtisadi bərabərsizlik
- Bazar dəyişkənliliyi

- Silah avtomatlaşdırılması

Süni intellektin təhlükələri

Süni intellekt təkmilləşdikcə və her yerde yayıldıqca, cari və gələcək tələlər haqqında xəbərdarlıq səsləri daha da artır. İstər müəyyən işlərin avtomatlaşdırmasının artması, istər köhnəmiş məlumat mənbələrindən qaynaqlanan gender və irqi qərəzlilik, istərsə də insan nəzarəti olmadan işləyən avtomom silahlar olsun, risklər artır.

Yaxınlıqdakı təhlükələr

Biznesin avtomatlaşdırılması

İşin avtomatlaşdırılması çox vaxt en aktual problem olaraq görülür. İndi məsələ süni intellektin müəyyən iş növlərini əvəz edib-ətməyəcəyi deyil, bunun ne dərəcədə olacağdır. Süni intellektin istifadə bir çox sənaye sahələrində, xüsusən de işçiləri proqnozlaşdırıla bilən və təkrarlanan tapşırıqları yerinə yetirən sənaye sahələrində artır. 2019-cu ilde edilən bir araşdırında, pərakəndə satış və bazar analizindən tutmuş istehsal və anbar işlərinə qədər bir çox mövzuda işlərin ən az 70 faizinin süni intellekt tərəfindən yerinə yetiriləcəyi paylaşıldı.

Süni intellekt robotları daha ağıllı və dəha bacarıqlı olduqda, eyni vəzifələr dəha az insan tələb edəcək. Digər tərəfdən, süni intellektin bu sürətli inkişafı ilə iş həyatında yeni peşələr meydana çıxsa da (məlumat detektivi, IT dəstəkçisi, süni intellektin biznesin inkişafı üzrə məneceri, insan-maşın komandasının məneceri və s.), təhsil və səriştələrində eyni inkişaf tempini göstərə bilmədiyi üçün bir çox vəzifələr insanlar üçün əlçatmaz olaq.

Məxfilik, təhlükəsizlik və

"Deepfake" yüksəlişi

Əvvələ Deepfake haqqında eşitməmişlər üçün izah etmək faydalı olardı. Deepfake, süni neyroşəbəkələrdən istifadə edərək, mövcud təsvir və ya videodakı şəxsin başqa bir şəxsin şəkli ilə əvəz edilməsi təcrübəsidir. Tez-tez, maşın öyrənmə üsullarından istifadə edərək, mövcud media birləşdirilir və mənəbə media üzərində örtülür. Bu yolla saxta görüntü hədəf şəkil və ya videoya yerləşdirilir. Deepfake "dərin öyrənmə" və "saxta" sözlərindən əmələ gələn mürəkkəb sözdür.

Süni intellektin zərərləri istifadənin rəqəmsal və fiziki təhlükəsizliyi ciddi təhlükə yaratdıqına dair bəzi nümunələr:

Dərin saxta məqsədlər üçün olmasa da, sifetin tanınması texnologiyası artıq Cində ofislerdə, məktəblərdə və digər yerlərdə istifadə olunmağa başlayıb. Şirkətlər eyni zamanda bütün ekosferi oxşar texnologiya ilə təchiz etməyi və bütün dünyaya satmayı planlaşdırırlar. Şəkillər üzərində saxtakarlıq edə bilən süni intellekt texnologiyası audio və oxşar faylları da manipulyasiya edə bilir. Tebii dilin işlənməsini ehətə edən süni intellektin alt dəstə olan maşın öyrənməsindən istifadə edərək, hər hansı bir siyasetinin audio klipi, əslində olmadığı halda, irəqi və ya cinsiyətçi fikirlər ifadə edirmiş kimi səslənmək üçün manipulyasiya edilə bilər.

Pilotsuz uçuş aparatlarının silahlanması

Süni intellekt həm də hiper-real görünən və real olanlardan ayırd etmək çətin olan sosial media "şəxsləri" yarada bilər. Artıq heç kim nəyin real, nəyin yanlış olmadığını bilmir. Beləliklə, biz həqiqətən öz gözlərinizə və qulaqlarınıza inana bilməyəcəyiniz nəməlum bir dünyaya doğru gedirik.

Gələcəkdəki təhlükələr

Süni intellekt qərəzliliyi və sosial-iqtisadi bərabərsizlik

Süni intellektin sebəb olduğu iş itkiyi və artan sosial-iqtisadi bərabərsizlik narahatlıq üçün başqa bir səbəbdür. Təhsilə yanaşı, iş həyatı uzun müddət sosial hərəkətliliyin hərəkətverici qüvvəsi olmuşdur. Bunun sebəbi təkərələnən iş növü dəha çox süni intellekt tərəfindən görülməyə başlayacaq. Çünkü insanlar bu cür işləri görmək üçün ya dəha çox telime ehtiyacı olacaq, ya da çətin şərtlər (iqlim şəraitı - soyuq və ya həddindən artıq isti -, yeraltı kimi təhlükəli mühitlər) sebəbindən onları görmək istəməyəcəklər.

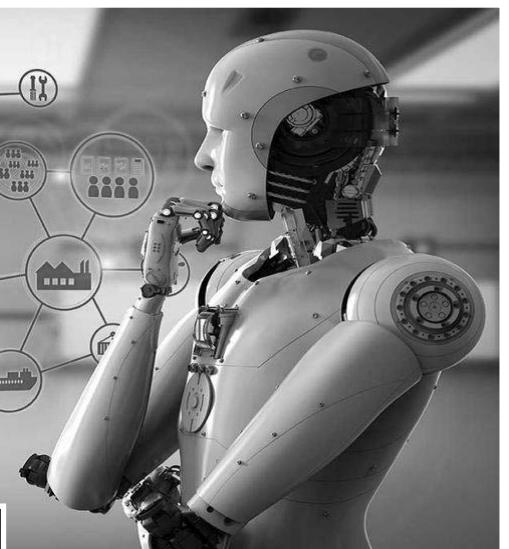
Süni intellekt geləcəkdə nə edə biləcək?

Onun növbəti iki onillikdə iqtisadi və məhsuldarlıq artımının əsas sürücüsü olacağı gözlənilir. Ən böyük nümunələr Microsoft və Apple-dir, onlar müxtəlif layihələr üzərində işləsələr də, dəha çox Cortana və Siri süni intellekt programları üzərində işləyirlər. Onun həyat üçün təhlükə yaranan xəstəlikləri aşkarlaşması, bir neçə ay ərzində geniş əraziyə hava şəraitini proqnozlaşdırması və insan övladının rəqəmsal əməkdaşlığı çevrilməsi gözlənilir.

Süni intellekt dünyani ələ keçirəcəkmi?

Hökumətlər texnoloji inkişafın faydalara diqqət yetirməyə başlaya bilər, eyni zamanda onun mənfi təsirlərini böyük ölçüdə görməməzliyə vura bilərlər. Siyaset qurucuları bu yeni texnologiyaların riskləri və potensialı barədə aydın anlayışa malik olmasalar, aşağı gəlirli ölkələr xüsusilə həssasdır. Statistikaya görə, 2025-ci ilə qədər süni intellekt bazarının 190 milyard dollara çatacağı gözlənilir. 2021-ci ilde koqnitiv və süni intellekt sistemlərinə qlobal xərclər 57,6 milyard dollara çatıb, korporativ tətbiqlərin 75%-i süni intellekt texnologiyalarından istifadə edib. Milli ÜDM baxımından süni intellektin 2030-cu ilə qədər Çini 26,1%, ABŞ-ı isə 14,5% ötəcəyi gözlənilir.

Süni intellektin risklərinin azaldılması

Zərərlı süni intellektin təxribata sebəb olmasının qarşısını almağın və ya ən azı orta səviyyədə saxlamağın yeganə yolu müəyyən formada tənzimləmə, bir növ standart tətbiq etməkdir. Süni intellekt layihələrinin təhlükəsiz şəkildə inkişaf etdiriyini yoxlamaq üçün fikir və sonrakı nəzəreti olan ictimai qurum olmalıdır. Başqa sözə, beynəlxalq bir süni intellekt tənzimleyicisi və ya standartları üzrə ali şura. Bu son dərəcə vacibdir.

Yaxud, Stanford Universitetində olduğu kimi, süni intellektin cəmiyyəti zeiflətmək evəzinə onu gücləndirməsini təmin etmək məqsədi ilə İnsan Mərkəzi Süni İntellekt İnstitutu (HCAI) yaradıla bilər. Bundan eləvə, bu məsələ üçün standart müəyyən edilə bilər. ISO standartları kimi bir standart süni intellektin istifadəsi üçün müəyyən edilə bilər. Bir tərəfdən, biz görməliyik ki, süni intellektin inkişafında geridə qalan hər hansı bir ölkə herbi, sosial və iqtisadi baxımdan əhəmiyyətli dərəcədə əlverişsiz vəziyyətdə olacaq. Geləcəyimiz sosial və kompüter alımlarının çoxsaylı təcrübələri, yeni multidisiplinər perspektivləri olan insanlarla birgə işləmə bacarığından asılıdır. Bugünkü kompüter elmənin əsaslanan modelde əhəmiyyətli dəyişiklik olmalıdır. Başqa sözə, informasiya texnologiyaları sahəsində təhsil alan və ya işləyən insanlar sosiologiya, psixiologiya, iqtisadiyyat, antropologiya və s. biliklərə malik olmalıdır. Onlar digər elm sahələrini də araşdırmalıdır. Süni intellektin yaradıcıları etnik mənşəyiyətlər, cinslər, medənliyiyətlər və sosial-iqtisadi qruplar, eləcə də iqtisadiyyat, hüquq, tibb, fəlsəfə, tarix, sosiologiya və kommunikasiya kimi digər sahələr üzrə insanların fikirlərini, təcrübələrini və narahatlıqlarını araşdırmalıdır. İnsan-kompüter-qarşılıqlı əlaqə, psixiologiya və elm və texnologiya araşdırılmaları birləşdən aparılmalıdır. Bu əməkdaşlıq tətbiqin həyat dövrü boyunca - başlanğıcdan işə salınana qədər və istifadə miqyasında baş vermelidir.

Ayşən Vəli